

Kent Anıları
Urban Memoirs

1950'lere Doğru Çerkeş Sokağı ve Çevresi

Back to the 1950's Çerkeş Street and Environs

Savaş SÖNMEZ

Araştırmaçı, Yazar
savassonmez@yahoo.com

Öz

Bu yazıda, 1950'ler Ankara'sının Çerkeş ve Gonca sokakları çevresinin belleğimizde kalan anılarından yola çıkılarak; tarihi, sosyal ve kültürel yapının nasıl değiştirildiği/değiştiği ve giderek Eski Ankara'yı nasıl yokolma noktasına getirdiği anlatılmak istenmiştir. Bu amaçla "anılar-duyumlar-gözlemler-tanıklıklar"dan hareket edilerek, bu bilgiler belgeler ve fotoğraflarla harmanlanmış, yetemediğimiz yerlerde de "inceleme-araştırma-görüşme"lerle doğrulanmaları yolu izlenmiştir.

Sıralanan saptamalarımızın çoğu bu iki sokağın sınırlarını aşıp o günün Türkiye'sinin her yerinde görülebilecek türdendir. Zamanın acımasız tahripkarlığının bu hızlı gidişi karşısında, eski Ankara'yı belki de tümüyle yitirmemiz kaçınılmaz görünmektedir.

Anahtar sözcükler: Çerkeş Sokağı, Gonca Sokağı, Eski Ankara, Ulus, 1940'lar

Abstract

This piece attempts to explain how old Ankara has changed in terms of historical, social and cultural structure and come to the point of being lost altogether through the memories we retain of Çerkeş and Gonca streets in 1950s Ankara. To this end, we begin with "memories-feelings-observations-testimony", blend this information with documents and photographs, and verify these with "investigation-research-discussion".

Most of our conclusions transcend the boundaries of these two streets and apply to places all over the Turkey of the time. In the face of the fast destruction of time's merciless ruination, it looks inescapable that we will perhaps soon lose all of old Ankara.

Keywords: Çerkeş Street, Gonca Street, Old Ankara, Ulus, 1940's.

Adliye Sokağı'ndan Gonca Sokağı'na

14 Temmuz 1943'de Ankara'da bir doğumevinde dünyaya gözlerimi açıyorum. Bugünkü adı Zekai Tahir Burak Kadın Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi olan ve bulunduğu semte adını veren 300 yataklı doğumevi 3 Mart 1949 tarihinde açıldığına göre, benim doğumevim aynı yörede 1935-1949 arasında kullanılan, yerini bir türlü saptayamadığım bina olmalı (Ankara'da 1925'de Hamamönü Hacı Musa Mahallesi'nde kiralık kerpiç bir

yapıda 5 yatak ile hizmet vermeye başlayan ilk doğumevi 1929'da taşınarak kapasitesini "15 çocuk+15 anne" yatağına çıkarıyor. 1935'de de yine aynı yörede benim doğumevime geçiyor). II. Dünya Savaşı'nın olanca şiddetiyle sürdüğu günler. Erenköy Kız Lisesi mezunu olan annem Zehra Sönmez, Bakırköy Bez Fabrikası'ndan naklen geldiği Sümerbank'da çalışıyor. Bu nedenlerle adım konusunda Sümer ile ikisi arasında gidip gelinip Savaş'da karar kılınıyor.

Eski adını halen koruyan Adliye Sokağı, “Hacıbayram-Bentderesi-Hal-Heykel” kavşağından Hacıbayram’a yönelen Hükümet Caddesi’nin sağa açılan ilk sokağı. Sokağın hemen başında, Ulus Oteli var. 1920’de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nce okul olarak yaptırılan bina sırasıyla Adliye Vekâleti, Şeriye ve Evkaf Vekâleti, Tan Gazetesi Matbaası, Hukuk Mektebi yemek ve yatakhane gibi işlevler üstlendikten sonra 1940 başlarında Anafartalar Polis Karakolu olarak kullanılıyor. 1963-1981 arasında Anafartalar Polis Karakolu olarak hizmet veren bina 1983’den bu yana Ulus Oteli. Taşçıoğlu Konağı olarak da bilinen binanın alt katlarında şimdilerde Taşçıoğlu Hacı Malzemeleri mağazası var. Otelin karşı köşesinde olup şimdi bulunmayan 2 ya da 4 kapı numaralı ev, doğumevinden sonra Ankara’daki ilk mekânım. Yıkılmadan önce tek katlı bir ev gibi anımsadığım bu binanın Hükümet Caddesi tarafındaki adı Hükümet Hanı (Sönmez, Ocak 2014). Şu anda zemin katında Topaloğlu Kırtasiye bulunuyor.

Çerkeş Sokağı Esnafı

Çok uzun oturmadığımız bu evden, 300 metre kadar uzaklıkta Hacıdoğan (ya da Doğanbey) Mahallesi’nin ünlü Çerkeş Sokağı’na açılan Gonca Sokağı’nda Adalet Hanım’ın sahibi olduğu (Şekil 1), iki kısımdan oluşan 6-8 kapı numaralı evine (Şekil 2) taşınıyoruz. O zamanki adı Posta Caddesi olan şimdiki Şehit Teğmen Kalmaz

Posta Caddesi’nde alt katında Soykan Market’in olduğu 30 kapı no.lu Ticaret Odası Apartmanı’nın bitişiğindeki merdivenler Çerkeş Sokağı’na iner (Şekil 3). O zamanki Çerkeş Sokağı, bugünkü sayıda olmasa da sağlı sollu dükkânlarıyla 200 metreye yaklaşan uzunlukta bir çarşıdır. Bir adı da Çıkmaz Sokak olan sokağımız bugün, 47 numaralı Sultan Mandıra ile 49 numaralı Fatih Hırdavat’ın arasından girilen açık hava deposu ve mezbelelik halinde. Yani 7-8 evlik bu sokaktan hiçbir iz kalmamış durumda. Sokağımızın girişindeki evlerin sakinleri olan Ermeni asıllı komşularımız, siyah giysili yaşlı kadınlar olarak gözlerimin önünde. Çıkmaz sokağın ucundaki evlerin solda kalanında babası gazeteci olan Suzan abla, sağındakinde ise sonraki yıllarda Cebeci Ortaokulu’nda matematik öğretmenim olacak Remziye Yiğit hanım oturuyor. Çevredeki Suluhan, Konuklar, Nurtopu, Taşdöşeme ve Çetiner sokakları, Çerkeş Sokağı’na açılan diğer yan sokaklar. Son yıllardaki araştırmalarım sırasında Taşdöşeme Sokağı 1941 doğumlu Vedat Arslangül ile Şık Düğme’de, Nurtopu Sokağı 1937 doğumlu Kevork Güneş ile Kumaşlı Terzi Güneş Usta’da, Taşdöşeme Sokağı 1942 doğumlu Güngör Optikçi Bedri ve eşi Elmas Hanım ile Kök Pasajı tadilatçı Terzi Elmas’ta, Nurtopu Sokağı’ndan Aznif-Kenan Ayık çifti ile keza Güneş Usta’nın dükkânında tanışıp söyleşiyoruz. Halen hayatta olan bu akranelerimin altısı da, bir arada yaşadığımız güzellikleri unutamadığım Ermeni asıllı vatandaşlarımızdan (Sönmez, 2012, 21 Mart).

T. C.		(A. 85)
C. No. A.	Münakalât Vekâleti	V. No. ....
Mersule No.	P. T. T. İ. U. M.	
Havale Makbuzu		
Ücret 11 Kr. Pr.	519	
HAVALE BEDELİ		
Yazı ile		Rakam ile
15 Lira	Kuruş	Lira Kuruş
Gönderen : Ziya Sönmez		
Alacak olan : Em & H. Kalkan & Komra Mu. Adalet		
Gideceği yer : Hst		
Memurun imzası : [İmza]		10.2.1945

Şekil 1. Ev sahibi Adalet Hanım’a, aylık kira bedeli olan 12 liranın gönderildiğine ilişkin, Münakalat Vekaleti P.T.T.İ.U.M. Havale Makbuzu, 10.02.1945. Kaynak : Savaş Sönmez Belgeliği.

17857 Bay Ziya Sönmez
26/ 2 ci şub.Komisyonunda
Doğanbey mah.Gonca sok.
No:6/8

ANKARA ELEKTRİK ve HAVAGAZI İŞLETME MÜESSESESİ
Cereyan Sarfiyat Makbuzu
İdare Merkezi : YENİŞEHİR - Taros sokak 76
Adres : Ankara P. K. No. 294
Telgraf adresi : E L G A S
Telefon Santral : 3 4 1 1 - 3 4 1 5
Arıza ihbar maballı Tel : 1 8 4 6
Ankara Basın ve Ciltleri - Tel: 2804

Yekân TL.	Tevirat bedeli Krş.	Kuvvet muharrike bedeli Krş.	Sayac kirası Krş.	Aster A. Y. vergisi Krş.	Belediye resmi Krş.	İstihlak resmi Krş.	Belediye vergisi Krş.	1. Kr. Res. tabii Kuv. sarf.		3. Kr. Res. tabii Tes. sarf.		Okuma tarihi
								Kws.	Endeks	Kws.	Endeks	
1 18	0 85			05	03	15	10			5	669/684	13/2/15/1

D İ K K A T :
1 - İşbu makbuz muhteriyatının tediyesi ancak yukarıda müesseseye vesikası taşıyan tabiiatların inzası ile müteber olur.
2 - Evinizi veya müessesenizi muvakkaten veya daimi bir zaman için terk ettiğinizde müessesemizi haberdar etmeniz menfaatınıza ictizassındandır. Aksi takdirde bu yıldan doğacak sarfiyat münazzaları ile cereyanınızı inktiza uğramasından dolayı müesseseye hiçbir suretle mes'uliyet kabul etmez.
3 - İşbu sarfiyat makbuzu ile abone bundan evvelki zamanlara ait tediyede edilmemiş borçlardan teberri olmaz.
4 - Elektrik itasından ve bedelinden mütevellil bütün ihtilâfât Ankara mahkemelerince hâl ve fasledilecektir.
5 - Abonelerimiz saatlarımızı hüsnü halde muhafaza etmek mecburiyetindedir. Nakli mekân vak'alarında her yeni taahhüt kiracı saatla gürceği her hangi bir arızayı derhal müesseseye bildirmesi lâzımdır. Aksi takdirde saatteki hariç arızalardan bizzat yeni taahhüt kiracı mes'uldür.

TA H S İ L D A R

29.02.1944

Şekil 2. Ankara Elektrik ve Havagazi İşletme Müessesesi'nin, Gonca Sokağı No:6/8'deki evimizin 5 Kws. tüketim karşılığında 1.18 TL. tutarındaki Cereyan Sarfiyat Makbuzu, 29.02.1944.

Kaynak : Savaş Sönmez Belgeliği.

Şekil 3. Çerkeş Sokağı'nı başlama noktasından resmeden Bedri Rahmi Eyüboğlu tablosu, 1943.

Kaynak : T.C. Merkez Bankası Tablo Koleksiyonu'ndan Seçkiler Sergisi, Şubat 2012.

Bu komşularımın yanı sıra Kebap-49'un sahibi fırıncının oğlu Hamza Özbeyoğlu ile bir araya geldiğimizde ortak belleğimizden, o günlerin Çerkeş Sokağı'nın dükkânlarını anımsamaya çalışıyoruz. Merdivenlerden inildiğinde soldaki ilk dükkân, Hamza Özbeyoğlu'nun dedesinin

1940'larda açtığı, taşınma nedeniyle babası Muzaffer Bey'in 1976'da kapattığı Muzaffer'in Fırını (Şekil 4). Bu fırında simit, poğaç, kelle-güveç tepsi pişiriliyor. Annemin evde hazırladığı tepsi kurabiyelerini pişirilmek üzere bu fırına götürmüşlüğüm, sıcak tepsiyi gazete kağıtlarıyla tutup belime yaslayarak eve getirmişliğim var. Fırının hemen yanında gazocağı tamircisi Mustafa Karaüzüm'ün kulübesi ve Mehmet Özçelik'in kalaycı - demirci dükkânı var. Sokağın solunu İbadullah Camisi ve bahçe duvarları kaplıyor. Sağda az ötede iki katlı blok evin alt katında Galip'in Garanti Saat Tamirevi; cam damacanalardan Eyüp Sabri Tuncer kolonyası şringalayan; iplik, fermuar, çıtçıt, kumaş boya, vs. satan Tuhafiyeci Kulaksız (ondan hep böyle söz edildiği için adını değil de lakabını hatırlıyorum), Karabet Erbirbir'in bakkaliyesi, Kasap Hasan Hamamönü, onların üst katında Plan-Kopya-Ozalit Ofisi var. Bunların bitiminde Gonca Sokağı'na varmadan önceki son bakkal dükkânı, kırmızı tabelasında adları Kevork Erbirbir-Karabet Erberber olarak yazılı olan ortaklara ait. Sokağımızın girişine daha sonraki yıllarda bir de Saatçi Remzi Kurban'ın kulübesi eklenecektir (Sönmez, Nisan 2015).

Sokak, hafif bir meyille Pala Sokağı'nın köşesindeki kasaba kadar; Elektrikçi Agop Işık, 1933'den bugüne ulaşan Şekerci Hasan Hüseyin Ertürk (Şekil 5), 10 kurşluk eklerinin tadını halen unutamadığım saçı az Pastacı Yusuf, kadın Manav Aliye, Cingilloğlu Pastırmacısı, içinde fiskiyeli küçük bir havuzu da olan Isparta Kahvehanesi,

Şekil 4. Muzaffer'in fırınının çatısından sokağı seyreden bir işçisi, 1940'lar. Kaynak: Hamza Özbeyoğlu Aile Albümü.

Şekil 5. Şekerci Hasan Hüseyin Ertürk'ün 1933 kuruluşlu dükkânının bugünkü görünüşü, 19.06.2012. Kaynak: Savaş Sönmez Belgeği.

Şekerci Ulviri ile akıp gidiyor. Gazi Lisesi'ne bitişik Ahmet Adnan Saygun Caddesi'ne değin uzanan sokağın alt ucu aklımda kalmamış, zira oralara kadar uzaklaşma iznim yok (Sönmez, 2012, 22 Ağustos).

Tarihlenmiş En Eski Anım

Kendimi ilk olarak bu çevrelerden anımsıyorum. Emniyet görevlisi olan babam Ziya Sönmez'in "Şark Hizmeti" nedeniyle Sivas'a tayin olmasıyla birlikte 1949'da

Ankara'yı terk edene değin Gonca Sokağı 6-8 numaralı evimizdeyiz. Tarihleyebildiğim en eski anım 23 Aralık 1947 Maarif Vekaleti Yangını. O akşam, 18.10 sularında başladığını sonradan öğrendiğim, evimize 300 metre kadar uzaklıkta bulunan yangın yerine, annemin elinden tutarak gidişimiz saat 20.00'yi bulmuş olmalı. 1900'de II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümünde Sanat Okulu olarak inşa edilen bina, 1908'de Darülmuallimin-i Rüşdi'ye dönüştürülüyor. I. Dünya Savaşı'nda hastane olarak, Kurtuluş Savaşı boyunca da Maarif Vekâleti, Öğretmen Okulu, Ankara Maarif Müdürlüğü, Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğü, Matbaa, Milletvekili yatakhane gibi hizmetlerde kullanılıyor. Savaş bitince Dar-ül Muallimin'e (Öğretmen Okulu) çevrilen bina 1925'den sonra yeniden Maarif Vekâlet'ine veriliyor ve yandığı güne değin bakanlık olarak kalıyor. Sadece 47 yıl yaşayan bu yapının yanışını, şimdiki 100.Yıl Çarşısı'nın önünde o zamanlarda da var olan otobüs duraklarında biriken endişeli kalabalığın arasından çaresizlik içinde izliyoruz. O kocaman alevleri ve rant uğruna yenilenmeyen o güzelim binayı hiç unutmuyorum (Sönmez, Haziran 2012).

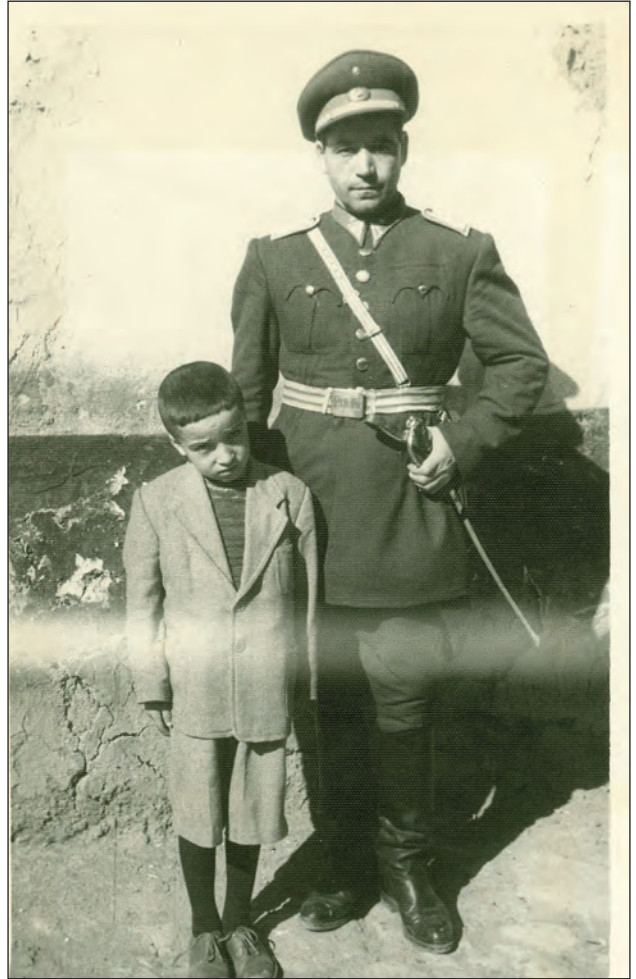
“Soğuk Savaş”ın sürdüğü 1947-1948 yılları olmalı, Karartma Geceleri'ni yaşıyoruz. Prova yapılıyor. Sirenler çalıyor, yaylı-storlu siyah ya da lacivert perdelerimizi sıkı sıkı kapatıyoruz. Trafikte seyreden araçlar farlarını aynı renkli bez ya da kartonlarla örtülüyorlar. Bir zaman sonra sirenler yeniden çalıyor, ışıklar ve yaşam eskisine dönüyor. Kimi karartma gecelerinde gökyüzünde projektörler dolaşiyor. Farklı yönlerden tutulan projektörlerin ışıkları bazen bir uçağın üzerinde kesişiyor. Olup bitenleri aşağıdan dikkatle izleyen biz çocuklar düşman uçağının yakalandığını (nasıl yakalanmaksa ?) sanıp, seviniyoruz.

Coşkulu Bayram Kutlamaları, Türkçe Ezan

Bayramlarda Türk Hava Kurumu'nun 'pırpır' diye adlandırılan pervaneli uçaklar bildiriler atıyorlar. Bunlar Türk Hava Kurumu (THK), Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) ve Kızılay'a yardım ve bağış çağrıları olmalı. Oldukça alçaktan uçan bu uçakların kabinlerinde başlarını seçebildiğimiz pilotlarının, sanki elleriyle attıkları bu duyuruların peşinde koşuşturarak bir yandan da “Tayyareci amca, bilet at !!” diye çığırtıyor ve bir tane olsun bilet yakalamaya çalışıyoruz. Tıpkı Afgan yazar Khaled Hosseini'nin 2003'de yazıp, yönetmen Marc Forster'in 2007'de çektiği “Uçurtma Avcısı” filminde, jiletlenen uçurtmaların ardınca seğirten Afgan çocukları gibi. Ne yazık ki bu biletlerden hiç saklamamışım.

1948 yılının Cumhuriyet Bayramı olduğunu düşünüyorum. O gün saat 10.00 sularında annemle birlikte evimize

kısa bir yürüyüş uzaklığındaki Ankara Palas'ın kaldırımlarında yerimizi alıyoruz. Hemen oracıkta, o güne özgü kılıç kuşanıp apoletli ceketini giymiş olan (Şekil 6) “Süvari Komiser Muavini” babamı “Güzel” adlı atı üzerinde-görevi başında görmek beni gönendiriyor. Bugün Cumhuriyet Müzesi olan, karşı kaldırımdaki II. TBMM'ye Cumhuriyet Bayramı'nı kutlamaya gelip ayrılan diplomatları izliyoruz. Yabancı misyon temsilcileri törene, bana o gün için çok ilginç gelen geleneksel/ulusal giysileri ve başlıkları ile katılıyorlar. Öğleden sonra 14.00 ya da 14.30'da Hipodrom'da başlayıp, Gar'dan kıvrılarak Atatürk Bulvarı boyunca Kızılay-Bakanlıklar'a değin sürecek “Askeri Geçit Töreni” var. Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nu okuduğu tarihi tribünün önünden bandonun çaldığı marşlarla harekete geçen tören birlikleri, hipodromun Gençlik

Şekil 6. Emn. Kom. Mv. babam Ziya Sönmez'in 29 Ekim için kuşandığı “kılıç-apolet-palaskalı” fotoğrafı, 30.10.1950.

Kaynak: Savaş Sönmez Aile Albümü.

Parkı kapısına kadar uzanan kulvar çevresine biriken ve daha sonra çıktıkları Talat Paşa Bulvarı (o zamanlar adı Atilla Caddesi olabilir) ile Atatürk Bulvarı'ndaki insan seli tarafından içtenlikli ve büyük bir coşku ile izleniyorlar. Akşam saat 19.00-20.00 arasında kimi yaya, kimi de halk arasında "Cemse" denilen GMC marka askeri kamyonların kasalarındaki sıralara oturtulan "bindirilmiş askeri kıtalar", taşıdıkları meşalelerle "Fener Alayı" korteji oluşturuyorlar ve kaldırımları dolduran yığınlar tarafından yürekten alkışlanıyorlar. Gece, Ulus'un kamusal binaları, duvar uçlarına yerleştirilen ampullerle ışıklandırılıyor.

1948 ya da 1949'un 19 Mayıs Bayramı kutlamalarını, babam görevli olduğu için yine annemle elele tutuşup yürüyerek gittiğimiz 19 Mayıs Stadyumu'nun, adını aynı adlı tribününden alan "Maraton Tribünü"nden seyrediyoruz. Kız ve erkek lise öğrencilerinin bando eşliğindeki ritmik danslarından sonra sırayı Hasanoğlu Köy Enstitüsü öğrencilerinin geniş çemberler oluşturarak akordeon eşliğinde sundukları halk dansları alıyor. Tören, Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE ya da o zamanki kısa adıyla Gazi Terbiye) Beden Eğitimi Bölümü öğrencilerinin nefes kesen "kasa-minder-bar-takla" gösterilerini izleyen, Kara Harp Okulu öğrencilerinin marşlar eşliğindeki tüfekli hareketleri ve ünlü "kule kurmaları" ile sonlanıyor.

Çerkeş Sokağı'na inen merdivenlerin bitiminde 17-18. yüzyıllardan kalma İbadullah Camisi var. İşte bu caminin minaresinden "Türkçe Ezan" okunduğunu (14 Mayıs 1950'de iktidarı devralan Demokrat Parti'nin, ezanı yeniden Arapça okutması Haziran ayındaki ilk icraatından biridir) anımsıyorum. Müezzin günde 5 kez minarenin şerefesine çıkıp dört bir yanına dolanıyor. Başparmaklarını kulaklarının arkasına yerleştirip, yanlara açtığı avuçlarıyla gereken akustiği sağlayarak "mikrofonsuz-hoparlörsüz-kayıtsız-üşenmesiz-anlaşılır-kulağa hoş gelen" bir ezan okuyor.

Gonca Sokağı'ndan Kalan Tek Fotoğraf

Oyunlarımızdan biri, Gonca Sokağı'nın girişinden başlayıp, Suluhan ve Çerkeş sokaklarının cami çevresini dolaşan kısımlarının hızla koşulmasıyla, başladığı noktada biten koşu yarışları. Zıt taraflara yönelmiş 4-5 yaşlarındaki iki çocuk el ele tutuşuyor. Daha büyük yaşlarda hakem denebilecek bir ağabeyin, ellerin birleştiği yere vurmasıyla başlayan koşu yarışı, kazananın diğerleriyle de yarışmasıyla, "en hızlı olan"ın belirlenmesine kadar sürüyor.

Gonca Sokağı'nda çekilmiş tek fotoğrafım 15 Ağustos 1948 tarihli (Şekil 7). Ben ve kimliklerini çıkaramadığım iki çocuk, bisikletin sahibi Muzaffer'in etrafını çevirmişiz. Duvara yaslanmış çocuğun adı Naci. Teyzemler aracılığı

Şekil 7. Gonca Sokağı'nın girişine ilişkin tek fotoğrafım, 15.10.1948.

Kaynak: Savaş Sönmez Aile Albümü.

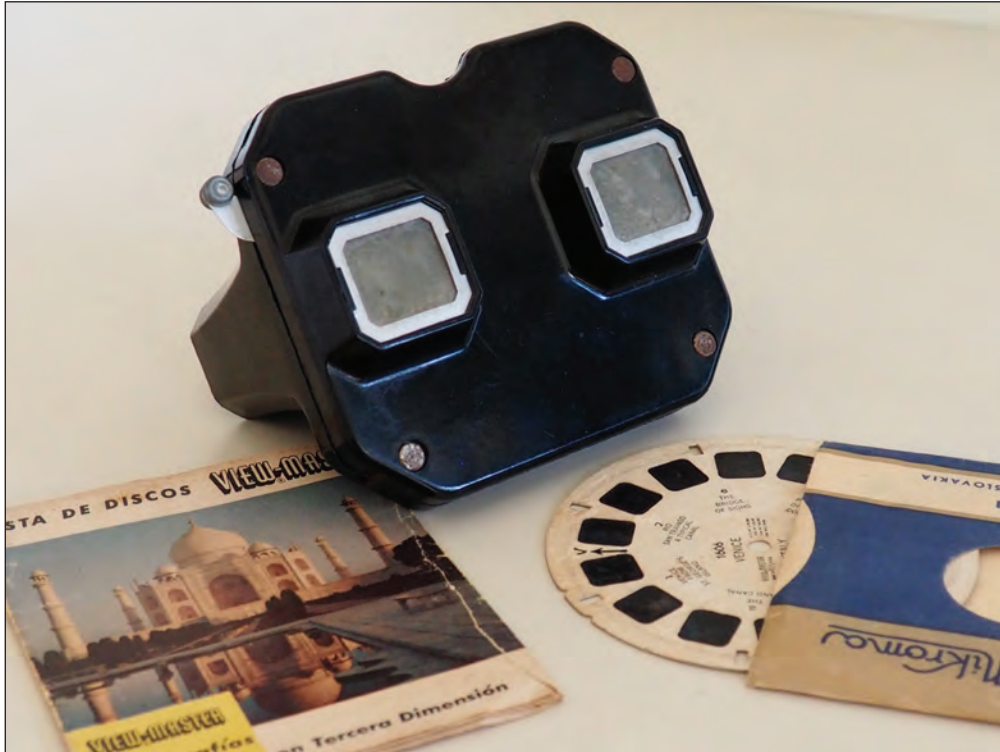
ile tanıdığımız Naci'nin babasının 2-3 tane Morris marka ticari taksisi var. Birkaç yıl sonra 10 Ağustos 1951 tarihinde kuzenim Bülent, Naci ile ağabeyi Umur ve ben, Kurtuluş Tren İstasyonu'nun çukur tarafındaki Açık hava Çiçek Sineması'nda "toplular sünnet" olacağız. Naci'nin babası sünnet öncesinde biz kurbanlıkları, bu Morris taksileri ile Ankara caddelerinde dolaştıracak.

Sokak Satıcıları

O zamanların sokak satıcılarının neredeyse tümü yok artık. Kimileri sadece yılın belli dönemlerinde ortaya çıkıyorlar ve hepsi sokağınza, hatta evinizin önüne kadar geliyorlar. Kış gecelerinde ibriği, tarçınlığı ve metal litresi ile "Akman'ınnnn !!" ünlemesiyle dolaşan bozacı; boyun askısının iki yanına yerleştirdiği tablaları, malası ve daraları ile yoğurtçu (zamanla ürünlerine tahin-pekmez ile yumurtayı da eklediler); yaz başlangıcında yine boyun askısına bağlı ve çevrelerine ıslak havluların sarılmasıyla "ekstra" soğutulmuş silindirik kapları, renkli külahları ile dondurmacı; ayak pedalıyla çevirdiği kıvılcımlar saçan çarkıyla bileyci; melodiler fısıldayan tokmak ve yayıyla yatak, yorgan ve mitillerin pamuk ya da yünden içeriklerini havalandıran hallaç (onları hep okçulara benzetmişimdir); kış başlamadan odun-kömür kırdırancısı; sırtındaki sarnıcından önüne

dolan çarşmeden "demirhindi-vişne şurubu-limonata" dolduran şerbetçi; neredeyse İsmetpaşa Pazarı'nın tüm sebze-meyve türlerini sırtındaki küfeye sığıştıran zerzevatçı; bir tornavida yardımıyla çomaklara sardığı o yapışkan tatlısıyla macuncu; boyun askısının iki tarafındaki oval ve çukur sepetlerine yerleştirdiği onlarca züccaciye türüyle tabakçı-bardakçı (o güzelim bakır kaplarımızı önce alüminyumlarla sonra da melaminlerle değiş-tokuş eden bu satıcılara hiç ısınmamışım); sevimli ve minicik camekânında ağır ve sevimsiz kokular satan esansçı; özellikle eski giysiler alıp İtfaiye Meydanı'ndaki ikinci el satıcılarına götüren eskici; boyun askısına (meğer boyun askısını ne çok satıcı kullanmış !) tutturulmuş kapaklı tenekelerle evlere iyi su getiren saka; o zamanlar dürbüne ve kaleydoskopu benzetip, adının "view-master" olduğunu çok daha sonra öğrendiğim alete takılı 7 fotoğrafı seyrettiren sinemacı (Şekil 8); öğleden sonraları çıkan akşam gazetelerini mavi matris kartonları arasına yerleştirip koşuşarak satan gasteci; günün moda şarkı, türkü ve destanlarının söz ve notalarının sığdırıldığı risaleleri seslendirerek satan notacı/destancı anımsayabildiğim sokak satıcılarının başlıcaları (Sönmez, Ekim 2014).

Sokak oyunlarında izin sınırlarım, merdivenlerin Posta Caddesi'ne açılan üst ucunun karşısında o günlerde yeni

Şekil 8. View-Master gösterici ve 7 resimli film diski.

Kaynak: Savaş Sönmez Belgeligi.

yapılmış olan Başkent Pasajı'nın olduğu yerde bitiyor. Trafiği bugünlerle hiç kıyaslanamasa da biz çocuklar için cadde geçmek her zaman tehlikeli. Yaşça büyük çocuklarla bu yasağı deldiğimiz bir gün olmalı, Sebze-Meyve Hali'nin soldaki girişinde olan Mahmut Nedim kırtasiye mağazasının vitrinlerini inceliyor, nedense küçük bir bakkal terazisi ile pergel takımına büyük hayranlık duyuyorum. Okulda kullandığım pergel takımım (Şekil 9) ile daha sonra edindiğim terazim halen korumamı sürdürdüğüm eşyalarım.

Kişiliksiz Suluhan, Güzelim Devrim İlkokulu

İbadullah Camisi'nin önünden başlayan Suluhan o yıllarda yıkık-dökük bir mezbelelik. Vakfiyesi 1508 tarihli olan han, Hasan Paşa tarafından 1508-1511 yılları arasında yaptırılmış. İki bölümlü binanın, eskilerde 102 odadan oluştuğu söyleniyor. 1929 Tahtakale Yangını'nda harap olan han, Eski Ankara'nın "Koyun/Saman/At Pazarı" kesimi dışında kalan sayılı hanlarından. Bir süre küçük bir hal görevi üstlenmiş. Bir ara Ankara'ya göç eden evsizlerce kullanılmış. Uzun bir kapalılık döneminin ardından 1980'lerdeki rekonstrüksiyon (aşlına uygun yeniden yapım) sonrasında ise bugünkü "takıcı-boncukçu-yapma çiçekçi" gibi, bence son derece ilgisiz sakinlerine tahsis edilmiş. Hanın "antikacı-kuyumcu-deri eşyacı-tiftikçi-

halıcı-kilimciler ile sergi salonları ve sanat galerilerinin kullanımlarına sunulup, bir köşesinde de geçmişiyile ilgili video bilgilendirmeleri yapılarak, Eski Ankara'nın göbeğinde bir kültür odağı oluşturulması çok daha uygun olurdu/olur diye düşünüyorum. İşte 1940'ların son yarısında evsiz ve yersizler ile giderek berduşlar ve ispirotocuların (zamane ayyaş ve tinerçileri) yurdu olan bu han da yasaklı bölgelerimden. Günlerden bir gün birkaç çocuk hanın teneke levhalarla kaplı alt girişindeki bir aralıktan içeriye bakıyor, harap yapılar arasında bir hareketlilik sezince korkuyla kaçıyoruz.

1957 yılında açılan yarışmayı takiben Devrim İlkokulu'nun 2,5 dönümlük alanında çok katlı ve 232 iş yerli bir han olarak yapılan Modern Çarşı, 24 Aralık 2003'de yandı ve çok gelir getiren açık oto parka dönüştürüldü. Modern Çarşı'nın çok öncesinde benim 150 metre ötesinde oturduğum yıllarda, orada adı gibi kendi de güzel Devrim İlkokulu var. Posta Caddesi'nden birkaç basamaklı merdivenlerle çıkılan demir parmaklıklı kapısının arkasında kalan geniş bahçenin ortasında, yanılmıyorsam tek katlı bir bina. Tarihi Ankara'nın birçok eski güzelliği gibi o da 1956'da ranta kurban ediliyor. Benden bir yaş büyük kuzenim Bülent, 1948-1949 ders yılında bu okulun birinci sınıf öğrencisi olduğunda, ertesini yıl için ben de

Şekil 9. Ortaokul-Lise yıllarımdan kalma pergel takımım, 1950'ler
Kaynak: Savaş Sönmez Belgeliği.

hevesleniyorum. Ancak babamın “şark hizmeti” nedeniyle ilkokula Sivas İsmet Paşa İlkokulu’nda başlıyorum. Oysa o yıl başlasam belki ben de, o yıl aynı sınıfta olan ve çok yıllar sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde sınıf arkadaşlarım olacak Zeynep Günbak (Arat) ve Metin Kazancı ile sonraki yıllarda Bahçelievler’deki arkadaşlarım arasında yer alacak olan Uğur Mumcu ile aynı sınıfta olacaktım.

Posta Caddesi’nde o zamanların yaygın taşıt araçlarından siyah körüklü faytonlara sıkça rastlıyoruz. Faytonlar toplu olarak daha çok Ankara Garı önündeki alanda bulunuyorlar, yolcu trenlerinden inenler kente faytonlarla ulaşıyorlar.

Ulus Meydanı Yöresinden Anımsadıklarım

Annemle zaman zaman bugünkü 100. Yıl Çarşısı’nın yerinde olan Şehir Çarşısı’na gidiyoruz. Çarşının avlusunda, katlanır metal ayakları üzerine aralıklı tahtalar döşeli sandalye ve masalar olan bir Çay Bahçesi var. Çarşının o gün de aynı yerdeki otobüs duraklarına (ama ağaçları, pergoleleri ve yolcuların sıraya girmesini sağlayan demir parmaklıkları ile bugünlere oranla çok sevimli) bakan tarafında, bayramlarda karışık şekerlemeli kutularını aldığımız Hacı Bekir, Ali Uzun, Osman Nuri gibi ünlü şekerçilerin yanı sıra, Atatürk’ün isteğiyle 1932 yılında açıldığını sonradan öğrendiğim Sabuncakış Çiçekevi’ni anımsıyorum.

Ankaralıların adlandırmasıyla “Heykel” ile Şehir Çarşısı’nın arasındaki hemzemin yaya geçidinin refüjünde “İş Bankası Kumbarası” biçiminde bir saat direği var. Ankara’da günümüzde pek çok alana konumlandırılan “ucube” saat kuleleri ile kıyaslanamayacak güzellikteki bu saat, bugünkülerin aksine hep doğru çalışıyor (saatin bir benzerini Tıp Fakültesi’nin Yenişehir Tren İstasyonu’na bakan dekanlık ve morfoloji binalarına tırmanan kavisli yolunda görebilirsiniz). Saat direğinin hemen bitişiğinde, trafiği yönlendiren polislerin (o zamanlar henüz Trafik Polisi ayrımı yoktu sanırım) içine girip beyaz kollukları ile el-kol hareketi yaparak trafiği yönlendirdikleri, tepesi güneş şemsiyeli ve varil biçiminde bir trafik noktası yer alıyor. Bu noktalardan Opera, Sıhhiye ve Kızılay kavşaklarında da bulunuyor. Emniyet görevlisi olan kuzenim Behçet ağabeyin, zaman zaman bu noktalarda görevlendirildiği de oluyor.

Özellikle yılbaşı dolaylarında, Anafartalar Caddesi’nin alt ucuna yakın bugünkü Amigo Sefa Büfesi’nin yerinde bulunan Üçel Oyuncak Pazarı’na uğruyoruz. Vitrininde ışıklandırılan çam ağacının ve Noel Baba mankeninin altında dolaşan oyuncak tren ile vagonlarını hayranlıkla seyrediyorum. Oradan 3 liraya alınma tramvayım halen elimin altında (Şekil 10).

Oyuncakçının birkaç dükkan üst tarafındaki eczanenin vitrin camlarına yapıştırılmış “Norveç’in Morina

Şekil 10. 1950 öncesinde Üçel Oyuncak Pazarı’ndan 3 TL’ye alınmış “E. Cardini Omegna Italia” üstyazılı oyuncak tramvayım.

Balıkyacağı geldi” yazısını görmek birkaç ayımı alacak bir huzursuzluğun habercisi oluyor. Zira şişesi bitene değin, sabahları bir kaşık balıkyacağı içmek işkencesi başlıyor. Üstüne çikolata ya da bir-iki dilim mandalina/portakalla ödüllendirilsem de, çocukluk yıllarımda bu en sevimsiz tadı gün boyu ağzımı terk etmiyorum.

Bu eczanenin karşı kaldırımında Zincirli Cami'nin biraz aşağısında Yeni Sinema var. Eski Zeybekler Kahvesi, 1928 yılında 800 kişilik bir sinemaya dönüştürülüyor. Yaptırımların borçlarını ödeyememeleri üzerine, İş Bankası'nın Çankırı Caddesi tarafındaki karşı kaldırımında yer alan Kulüp Sineması (sonraki yıllarda Park Sineması olacak) ile birlikte, İş Bankası'nın kurduğu “Ankara Sinema İşleri Limited Şirketi” tarafından işletilmeye başlanıyor. Atatürk'e ayrılmış bir locası da bulunan bu şirin sinemanın mavi kadife koltukları çok geniş ve çok rahat. O zamanlar belediye otobüslerinin seferleri 21.00'de sonlanıyor. Ancak, sinemanın 23.00 sularındaki “suare” dağılımı için özel belediye otobüsü seferleri konuluyor. Sinema filmlerinden ziyade, ara sıra Ankara turnesine gelen dönemin ünlü illizyonisti Zati Sungur (1898-1984)'un programları ile belleğimde yer etmiş. Onun şapkadan tavşan çıkarma, bastonunun içine ayrı ayrı tıkaştırdığı mendilleri birbirine düğümleme, büyük bir kutu içine soktuğu yardımcıısını şişleme ya da testere ile iki parçaya ayırma gibi numaralarını korku ve hayretle izliyorum. Caddenin Eski Ankara fotoğraflarında, bitişiğindeki Longines Saatleri bayisinin “gölgesinde” kalan bu sinema, 1956 yılında Eski Ulus'u kadirbilmezliğe, bilinçsizliğe, tarihsizliğe ve giderek yok edici “kiç” (yoz beğeni) uygulamalara kurban ediliyor.

Ayın ilk günlerinde babamın maaş almasının ardından Anafartalar Caddesi 42 numarada, siyah cam üzerine yaldızlı yazıların yazıldığı tabelasını hatırladığım, Ferhat Tekalev'e ait Ankara Pasta Salonu'na gidiyor, çok sevdiğim “ekler” eşliğinde limonata içiyoruz. Buradan kalkınca mimar Giulio Mongeri'nin 1929 yılı yapımı olan Türkiye İş Bankası'na geçiyoruz. Bankada, annemin 1947-1948 yıllarında açtırdığı ve halen işlemekte olan “vadesiz mevduat hesabı”m var. Bu hesaba her ay 10 lira yatırmak için bankodan adımla çağrılarak büyük adam yerine konuluşum beni çok böbürlendiriyor. Veznede, yine halen sakladığım o efsane kumbarada (Şekil 11) bir ay içinde biriken bozuk paraları da hesabıma geçiriyoruz (15 yıl kadar önce bankaya bir gidişimde kumbaramı açtırmak istiyordum, açacak anahtar olmadığı yanıtını alıyorum).

Anafartalar Caddesi'nde ünlü fotoğrafçı Osman Darcan'ın stüdyosunun olduğu 14 kapı numaralı Köklü Han'ın

Şekil 11. 1950 öncesinden İş Bankası kumbaram.

(Bugün aynı binanın bodrum katında Foto Lale var) önünden geçerken bazen şipşakçıya yakalanıyoruz. O zamanlar şipşakçı da denilen ve daha çok Ulus'da “heykel”in etrafında mevzilenen gezginci fotoğrafçılar var. Siz geçerken deklanşöre basıp çeker gibi yapıyor. Fotoğrafı istediğinizde ise “Belki yanmıştır, garanti olsun diye bir poz daha alalım!” diyor. Bu kez gerçekten çektiği fotoğrafı, ertesi gün almanız için dükkanının kartvizitini elinize tutuşturuyor (Şekil 12).

Şekil 12. Annem Zehra ve babam Ziya Sönmez ile Ulus'tan tırmanan Anafartalar Caddesi'nin Samanpazarı tarafına döndüğü köşede, Belediye'nin altında yer alan “Kamspor” mağazasının önünde yürüyoruz (Annem fotoğrafın arkasına “7 Ağustos 1948 Cumartesi, Şeker Bayramının ikinci günü” yazmış).

Kaynak: Savaş Sönmez Aile Albümü.

Sobalarımız, Maltızlarımız, Gazocaklarımız

Evlere ısınma çeşitli büyüklükteki “kömür sobaları”yla sağlanıyor. Şakir Zümre sobamızın evi ısıtması dışında “çay demleme- yemek pişirme-bulaşık, çamaşır, banyo suyu ısıtma” gibi işlevleri de var. Keza sobalar, mısır ve kestane patlatma, kahve pişirme, maşası üzerinde ekmek ve sucuk kızartma, ızgarasının altında biriken küllerde “patates külleme” gibi yan işlerde de kullanılıyor. Bahçeleri olanlar banyo ve çamaşır sularını “maltız”larda kaynatıyorlar. O yıllarda özellikle yemek pişirme-ısıtma işlerine yeni bir yardımcı katılıyor. İsveç malı Optimus marka gazocakları (Şekil 13). Ocağın önce küçük haznesindeki ispirto ateşleniyor. Sonra pompalamaya başlanarak deposundaki gazın devreye sokulmasıyla yakma işlemi tamamlanıyor. İşlemin aksaması durumunda tıkanıklığı açmaya yarayan “iğne” ocağın önemli bir tamamlayıcısı.

Sobalarda yakılan kok kömürü istenildiği kadar edinilemiyor. Aile nüfus sayısına göre miktarın belirlendiği bir Kömür Karnesi var. Yıllık kömür, sonbahar sonlarında bugünkü Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO) binasının bulunduğu yerlerde o zamanki Toptancı Hali'ne bitişik olan Kok Kömürü Tevzi Deposu'ndan alınıyor. Alınan kömürün miktarına göre tek atlı, ya da kasası ilave perdelerle yükseltilmiş iki atlı arabalarla evlere taşınıyor. Atların zorlandığı yokuşlarda arabanın itilmesine yardım ediliyor. O günlerde sayıları çoğalarak ellerinde baltalarıyla sokaklarda “Var mı odun kömür kırdıran?” diye bağırarak dolaşan gündelikçilere kırdırılıp kömürlüklere istifleniyor.

Gonca Sokağı ve çevresindeki evlerin bir kısmında su tesisatı yok. Su gereksinimi mahalle aralarındaki belediye çeşmelerinden akan şehir şebekesi suyundan karşılanıyor (Bu suya İstanbul'da Terkos Gölü'nden sağlanıp evlere dağıtılan suya verilen isme izafeten annem ya da herkes tarafından “terkos”da deniliyor). Nadir de olsa mahalle aralarında Kavacık ve Elmadağ suyu gibi “iyi su” akıtan çeşmeler de var. Saka denilen sucular boyunlarındaki askılıkların iki ucuna sallandırdıkları kapalı tenekelerle bu çeşmelerin iyi suyunu evlere taşıyorlar. Getirdikleri teneke sayısını sokak kapılarının pervazına tebeşirle işaretliyor, ederini de aylık olarak tahsil ediyorlar.

Buzdolapları ile henüz tanışılmamış. Yemekler günlük olarak pişiriliyor. Bir sonraki öğüne kalan yemekler tel dolaplarda saklanıyor. Bahçelerinde kuyu olan evler bu açıdan şanslı. Bu evlerde oturanlar, kurdukları bir düzenle yemeklerini kuyuya sallayıp daha serin ve daha uzun süreyle koruyabiliyorlar, hatta kimileri komşularına da hizmet veriyorlar.

Şekil 13. İsveç malı “Optimus” marka gazocamız ve iğnesi.

Gonca Sokağı'nın Çerkeş Sokağı'na açıldığı köşede bugün 49 kapı numaralı Fatih Hırdavat'ın olduğu yerde Ankaralı Ermeni vatandaşlarımızdan Kevork Erbirbir ile Karabet Erberber'in ortak oldukları bakkal dükkânı var (Son yıllardaki araştırmalarım sırasında Asri Mezarlık kayıtlarını karıştırdığımda Kevork'un 1907-19.3.1977, Karabet'in ise 1905-1.1.1970 arasında yaşadıklarını saptıyorum). Dükkânın kırmızı boyalı tahta tabelasındaki bu iki isim net olarak aklımda kalmış (Bu arada ilkokulun iki yıl öncesinden beri okuyabildiğimi eklemeliyim). Sokakta az ötede onların akrabası olan Karabet Erbirbir'e ait bir bakkaliye daha var. Mahalle bakkalımızdan en çok bebek, sarı lira ve şemsiye biçimli çikolata alışverişi yaptığımı, bu çikolataların içinden genellikle dönemin çocuk yıldızı Shirley Temple'in (1928-2014) türlü fotoğraflarının çıktığını, bakkalın önünde gaz bidonları ve ispirto şişeleri ile ölçek olarak kullanılan metal litreler olduğunu hatırlıyorum. Kovboy şapkalı kızıl Golden ile zenci kızıl Mabel (halen var) cikletleri tezgâhın en göz alıcı yerinde teşhir edilmelerine karşın pek ilgimi çekmiyorlar.

Radyo Yaşamımızın Bir Parçası

Ankara Radyosu 1648 megahertz-182 kilosikl üzerinden yayınlarına 1927 yılında başlıyor ve 28 Ekim 1938'den

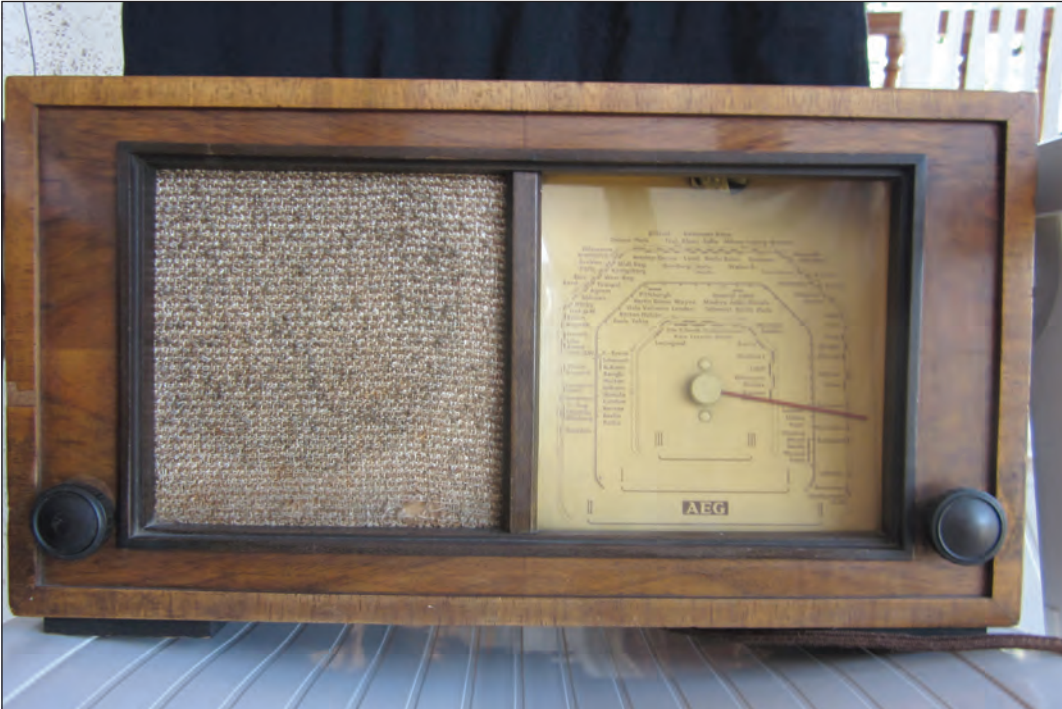
itibaren bugünkü binasına taşınıyor. Kendimi bildim bileli evimizde 1938 modeli, üç dalgalı ve lambalı AEG radyomuz (Şekil 14) var ki halen çalışır durumda. İşleyişine pek akıl erdiremediğim bu radyonun içinde bir takım parmak çocuklar olduğunu ve onların seslerini dinlediğimizi düşünüyorum (Belki de o tarihlerde Güliyer'in cücelerini öğrenmişimdir). Erdoğan Çaplı'nın "Koşun koşun radyo başına/Her cumartesi geçiyor iş başına" tanıtım müziğiyle cumartesileri saat 18.00'de, Ayşe abla Okulları'nın kurucusu, eğitimci Neriman Hızır'ın oluşturduğu Radyo Çocuk Kulübü'nün hazırladığı Çocuk Saati favori programım (Şekil 15). Annem ve babam ile evlerinde radyoları olan herkes saat 19.30'daki Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri'ni (Sanırım kaynağı olan Anadolu Ajansı'ndan esinlenilerek o zaman haberlere ajans deniyor), onun peşi sıra Devlet Meteoroloji Umum Müdürlüğü'nün hava raporunu, 20.15'de Nurettin Artam'ın hazırladığı Radyo Gazetesi'ni, 22.35'de Kapanış Haberleri'ni ve onun ardından Feridun Fazıl Tülbentçi'nin hazırlayıp Adil Kürşat'ın sunduğu Tarihten Bir Yaprak'ı mutlaka dinliyorlar. Orta Dalga'daki "İstanbul Radyosu" ile çoğu yabancı ve çok parazitli Kısa Dalga Radyoları, zaman zaman denenilen diğer radyo istasyonları. O günlerde radyolarda yayımlanmamakla birlikte fısıltı gazetelerinden öğrendiğimiz kimi önemli olaylar cereyan ediyor. 6 Ekim 1945'de Dr. Neşet Naci Arzan'ın, Genel Kurmay Başkanı

Kazım Orbay'ın oğlu Haşmet Orbay tarafından öldürülüşü ve mahkeme safahatı (ayrıntı için bkz: Tombuş, 2003); eşi Aliye Ali teyzemin çok yakın arkadaşı olan, halen Ayvalık AIMA'nın direktörü olan kızı Filiz Ali'yi daha o günlerden tanıdığım edebiyatçı Sabahattin Ali'nin 2 Nisan 1948 tarihinde "derin devlet" tarafından yok edilmesi, 1938-1950 arasında hapishanelerde çürütülen Nazım Hikmet'in "komünistliği" üzerine kulaktan kulağa yayılan yorumlamalar gibi.

Babam tarih boyunca Artvin ile Erzurum arasında birkaç kez el değiştiren Yusufeli ilçesi doğumlu. Bu nedenle 1948 ve 1949 yıllarının Ankara'da kutlanan 7 Mart Artvin ve 12 Mart Erzurum kurtuluş günlerine katılıyoruz. O zamanlar halen Halkevi olarak bilinen bugünkü Resim ve Heykel Müzesi salonlarında sahnelenen ve Erzurum Barları ile Karadeniz Horonları'nın ağırlıklı olduğu bu kutlamalara katılmalarımızı, ailemizin önemli etkinlikleri olarak anımsıyorum (Devlet Tiyatrosu Salonları ile daha sonraki tarihlerde, 1955-1956 sezonunda Küçük Tiyatro'da oynanan "Harputta Bir Amerikalı" oyunu ile tanışacağım).

Kıyılan Gazino, Çıkmayan Dergi, Yokolan Sokak

Çubuk Barajı ve Gazinosu'na belki de sadece pazar günleri belediye otobüsleri işliyor. Kapıları sürücünün yanındaki uzun bir demir kol ile açılan bu burunlu otobüslerle pikniğe (o zamanlar henüz piknik denmiyordu sanki)

Şekil 14. 1938 modeli 3 dalgalı-5 lambalı "AEG" marka radyomuz.

BİR HAFTALIK YAYIM PROGRAMI KALIBI			
<p>Mecmuanız şimdilik ayda bir çıktığından, ancak bir haftalığını verebileceğimiz mufassal programın neşrinde büyük bir fayda göremedik. Bunun için aşağıdaki gibi, ayın her haftasında aynı neşriyatı ihtiva eden bir kalıp-program neşretmeği daha muvafık bulduk.</p> <p>Aşağıdaki programın içinde geçen «A» harfleri MİLLİ MÜZİK, «B» harfleri GARP MÜZİĞİ ve «Pİ» harfleri de PLAK neşriyatını göstermektedir.</p>			
PAZAR	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA
<p>8.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 8.32 Müzik: Karışık Program (Pl.) 9.00 Ajans Haberleri. 9.15 Müzik: (Fazlîhî Opera Müziği). 11.00 Pazar Sohbetleri. 11.15 Müzik - A 12.15 MÜZİK: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 13.00 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 13.15- 13.30 MÜZİK: Radyo Salon Orkestrası Programının Devamı.</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik - A 18.45 Müzik: Radyo Dans Orkestrası. (Sef: Nihad Esengin). 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Serbest 10 Dakika. 19.55 Müzik - A 20.15 Konuşma (Silir Saati). 20.30 Müzik - A 21.00 Konuşma (Evin Saati). 21.15 Müzik - B 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 22.50 At Kusularının Neticeleri. 23.00 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 Müzik: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 12.45 Ajans Haberleri. 13.00/Müzik - A 13.30</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik: Radyo Dans Orkestrası. (Sef: Nihad Esengin). 18.45 Müzik - A 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Serbest 10 Dakika. 19.55 Müzik - A 20.15 Radyo Gazetesi. 20.45 Müzik: Hep Beraber Söylüyoruz: 21.00 Konuşma (Günün Meseleleri). 21.15 Müzik - B 21.30 Konuşma (Kitapeveller Saati). 21.45 Müzik: Radyo Senfoni Orkestrası. (Sef: Ferit Alnar). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 Müzik: Orkestra Eserleri (Pl.) 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 12.45 Ajans Haberleri. 13.00/Müzik - A 13.30</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik - A 18.45 Müzik: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Müzik - B 20.15 Radyo Gazetesi. 20.45 Müzik - B 21.15 Müzik - B 21.30 Konuşma (Evin Saati). 21.45 Müzik: Klasik Türk Müziği Programı. (Sef: Mesud Cemil). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 Müzik: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 12.45 Ajans Haberleri. 13.00/Müzik - A 13.30</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik: Radyo Dans Orkestrası. (Sef: Nihad Esengin). 18.45 Müzik - A 19.00 KONUSMA (Çiftelin Saati). 19.15 Müzik - A 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Müzik: Yurttan Sesler. 20.15 Radyo Gazetesi. 20.45 Müzik: Hep Beraber Söylüyoruz: 21.00 Konuşma (Evin Saati). 21.15 Müzik - B 21.25 TEMSİL-Bir Coenk Büyütüyoruz. 21.45 Müzik: Riyasetcumhur Bandosu. (Sef: İhsan Küncer). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>
PERŞEMBE	CUMA	CUMARTESİ	OKURLARIMIZA
<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 MÜZİK: Hafif Müzik (Pl.) 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 12.45 Ajans Haberleri. 13.00/Müzik - A 13.30</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik - A 19.00 Konuşma (Dış Politika İcmali). 19.15 Müzik - B 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Serbest 10 Dakika. 19.55 Müzik - A 20.15 Radyo Gazetesi. 20.45 Müzik - B 21.00 Konuşma (Evin Saati). 21.15 Temsil: Rektörün Odacısı. 21.45 Müzik: Radyo Senfoni Orkestrası. (Sef: Ferit Alnar). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 Müzik: Orkestra Eserleri (Pl.) 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 12.45 Ajans Haberleri. 13.00/Müzik - A 13.30</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik: Radyo Dans Orkestrası. (Sef: Nihad Esengin). 18.50 Müzik - A 19.00 Konuşma (İktisat Saati). 19.15 Müzik - A 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Serbest 10 Dakika. 19.55 Müzik - A 20.15 Müzik: Klasik Türk Müziği Programı. (Sef: Mesud Cemil). 20.45 Temsil. 21.30 Müzik: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p>7.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 7.32 Vücdumuzu Çalıştıralım. 7.40 Ajans Haberleri. 7.55 Müzik: Orkestra Eserleri (Pl.) 8.30 Program ve Kapanış.</p> <p>12.30 Program ve Memleket Saat Ayarı. 12.33 Müzik: Karışık Program (Pl.) 13.45 Ajans Haberleri. 14.00 Müzik: Türkçe Plaklar. 14.15 Müzik: Riyasetcumhur Bandosu. (Sef: İhsan Küncer). 15.00/At Kusularının Tahminleri. 15.15</p> <p>18.00 Program ve Memleket Saat Ayarı. 18.03 Müzik: Radyo Dans Orkestrası - Her Telden Programı. (Sef: Nihad Esengin). 19.30 Memleket Saat Ayarı ve Ajans Haberleri. 19.45 Serbest 10 Dakika. 19.55 Müzik - A 20.15 Radyo Gazetesi. 20.45 Müzik - A 21.00 Konuşma (Evin Saati). 21.15 Müzik: Dinleyici İstekleri. 21.30 Konuşma (Derleşme Saati - Hukuk/Sağlık). 21.45 Müzik: Radyo Salon Orkestrası. (Sef: Necip Askin). 22.30 Konuşma (Geçmişte Bu Gün). 22.35 Memleket Saat Ayarı, Ajans Haberleri ve Borsalar. 22.50 Yarınki Program ve Kapanış.</p>	<p style="text-align: center;">OKURLARIMIZA</p> <p>Yukardaki kalıp-program her hafta aynen tatbik edilmek üzere 2 Mayıs 1943 Pazar gününden itibaren dört ay devam edecektir.</p> <p>Okurlarımızın bu yeni kabıı tetkik suretile programlarımız hakkında oldukça aydınlanacaklarını umarız.</p>

Şekil 15. 15 Temmuz 1943 (doğumunun ertesi günü) tarihli ve 20 sayılı "Radyo" dergisinden 1943 yılının kalıp Cumartesi programı (Radyo Çocuk Kulübü 18.03'de başlıyor).

Kaynak: Savaş Sönmez Belgeği.

gidiyoruz (Şekil 16). Akrabalar ya da komşular imece usulü kuru köfte, patates kızartması, haşlanmış yumurta, sigara böreği, zeytinyağlı biber ve yaprak dolması, karpuzdan oluşan klasik menüler hazırlıyorlar.

Doğan Kardeş çocuk dergisi 23 Nisan 1945'de (Şekil 17) yayın hayatına atılıyor. Teyzemler, şimdilerde üniforma giydirilmiş sevimsiz evler silsilesinden oluşan Güvercin Sokağı çevresindeki Özveren Sokağı'nda oturuyorlar. Evlerimizin arası 400 metre kadar olduğundan birbirimize sıkça gidip geliyoruz. Anafartalar Caddesi No:21'de, cadde katında Mihçioğlu Kırtasiye'nin olduğu o görkemli Büyük Apartman'ın hemen bitişiğinden başlayan Güvercin Sokağı'nın girişinde bugün Özgaziantep Tabldot Lokantası'nın olduğu köşede küçük bir gazeteci kulübesi var. 1948-1949 yıllarında bu büfeden alınan Doğan Kardeş'leri, kuzenim Bülent'le keyiflenerek okuyoruz.

1949 sonbaharında babamın "şark hizmeti" nedeniyle ilkokula adım atacağım Sivas'a gidiyor, bir yıl sonrasında Çerkeş Sokağı'na değil, Bahçelerüstü'ne dönüyoruz. Zaman zaman uğrayıp, "eskilere döneceğim-anılarda göreceğim" Çerkeş Sokağı, oralarda öylece kalıyor, Gonca Sokağı ise yok oluyor.

...Anılar burukluk ve hoş bir sada bırakarak uzayıp gidiyor. Kendimi çimdiklesem de artık yararı yok. Çünkü bu Çerkeş Sokağı, o Çerkeş Sokağı değil. O Ankara ise belki de hiç olmadı.

Sonuç

1950'lerden bu yana Çerkeş Sokağı'nın, sahiplerinin ya da kiracılarının oturduğu meskenler ile bunların aralarına serpiştirilmiş mahalle çarşısından oluşan dokusu, neredeyse tümüyle, niteliksiz ürünlerin pazarlandığı ve

Şekil 16. Çubuk Barajı'ndaki piknik günlerimizden biri, 22 Ağustos 1948.

Kaynak: Savaş Sönmez Aile Albümü.

Şekil 17. 23 Nisan 1945'de yayımlanmaya başlayan Doğan Kardeş dergisinin ilk sayısının tıpkıbasımı.

Kaynak: Savaş Sönmez Belgeliği.

sadece gündüzün yaşandığı bir çarşı-sokağa çevrilmiştir. Gonca Sokağı ise tüm yapılarıyla yok edilmiştir.

Yazımızda değindiğimiz yöredeki dönem yapılarından Devrim İlkokulu önce Modern Çarşı ve onun yanmasıyla Açık hava Otoparkı; 23.12.1947'de yanan Milli Eğitim Bakanlığı, Ulus Çarşısı; bir zamanlar Şeriye ve Evkaf Vekaleti olarak da kullanılan Anafartalar Karakolu, Ulus Otel; Yeni Sinema ve altındaki Roma dönemi kalıntıları, Ulus Şehir Çarşısı gibi rant odaklarına, Suluhan ise tarihi dokusuna aykırı düşen işyerlerine dönüşmüştür.

Yine yazımızda değindiğimiz üzere artık Cumhuriyet Bayramı ile Gençlik ve Spor Bayramı kutlama törenleri yapılmamakta, minarelerde Türkçe ezan okunmamakta, kumbara, maltız, gazocağı, tel dolap gibi gereçler kullanılmamakta, radyo dinlenmemektedir. Ermeni komşularımızın çoğu yurt dışına göç etmiş, kalanlar ise semt değiştirmiştir. Sokak satıcılarının sadece adları kalmıştır. Çocuklar sokaklarda oynamamakta, çocuk oyunlarının çoğunun adı bile bilinmemektedir. Sokaklarda şipşak fotoğrafçılar görülmemektedir.

Cumhuriyet'in izlerinin ve eski Ankara'nın, binalarıyla, oturanlarıyla, esnafıyla, tarihi ve sosyal çevresiyle, kültürel değerlerinin ve alışkanlıklarının "değiştirilmesi, dönüştürülmesi, yok edilmesi" sürecine girildiği gözlemlenmektedir.

Kaynakça

- Sönmez, S. (2012, 21 Mart). Bir Ankara tablosunun anımsattıkları. Cumhuriyet, Ankara eki, A4.
- Sönmez, S. (2012, 22 Ağustos). Çerkeş Sokağı'nın anımsattıkları. Cumhuriyet, Ankara eki, A3.
- Sönmez, S. (2014). Çoğu yok olmuş sokak satıcıları. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 320, 500-502.
- Sönmez, S. (2014). İki eski Ankara yapısı. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 311, 691-693.
- Sönmez, S. (2015). Kebap 49 Bir Ankara Markası. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 326, 123-124.
- Sönmez, S. (2014). 23 Aralık 1947 Milli Eğitim Bakanlığı Yangını. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 316, 241-242.
- Tombuş, İ. (2003). *Ankara cinayeti*. Ankara: Bilgi Yayınevi.